

Bolonijos procesas Berlynas 2003

Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės įgyvendinimas

Aukštojo mokslo ministrų konferencijos komunikatas
Berlynas, 2003 m. rugsėjo 19 d.

Preambulė

1999 m. birželio 19 d., praėjus vieneriems metams po Sorbonos deklaracijos, 29 Europos valstybių aukštojo mokslo ministrai pasirašė Bolonijos deklaraciją. Jie susitarė dėl svarbių bendrų uždavinių vystant nuoseklią ir darnią Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvę iki 2010 m. Po pasirašymo, pirmojoje konferencijoje, organizuotoje Prahose 2001 m. gegužės 19 d., jie išskėlė daugiau uždavinių ir dar kartą patvirtino savo pasižadėjimus sukurti Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvę iki 2010 m. 2003 m. rugsėjo 19 d. aukštojo mokslo ministrai iš 33 Europos valstybių susitiko Berlyne, kad apžvelgtų padarytą pažangą, nustatytų prioritetus ir iškeltų naujus uždavinius ateinantiems metams, kad būtų paspartinta Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvė. Jie susitarė dėl šių klausimų, principų ir prioritetų:

Ministrai dar kartą pabrėžia Bolonijos proceso socialinę dimensiją. Poreikis didinti konkurencingumą turi būti derinamas su Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės socialine plėtra, siekiant stiprinti socialinę sanglaudą ir mažinti socialinę ir lyčių nelygybę tiek šalies, tiek Europos mastu. Šiame kontekste, ministrai dar kartą pabrėžia, kad aukštasis mokslas yra visuotinė gerovė ir vieša atsakomybė. Jie pabrėžia, kad tarptautinis mokslinis bendradarbiavimas ir mainai bei akademinės vertybės turėtų dominuoti.

Ministrai deramai atsižvelgia į Europos viršūnių tarybos išvadas priimtas Lisabonoje (2000 m.) ir Barselonoje (2002 m.), kuriomis siekiama, kad Europa taptų „konkurencingiausia ir dinamiškiausia žiniomis grįsta pasaulio ekonomika, sugebančia tvariai ekonomiškai plėstis, kuriančia daugiau ir geresnių darbo vietų bei gerinančia socialinę sanglaudą“ bei kviesti tolimesniems veiksams ir glaudesniam bendradarbiavimui Bolonijos procese.

Ministrai atsižvelgia į tolimesnės veiklos grupės, specialiai suburtos Bolonijos procesui vystyti tarp Prahos ir Berlyno konferencijų, pranešimą apie padarytą pažangą. Jie taip pat atkreipia dėmesį į Europos universitetų asociacijos (EUA) pranešimą¹ ir į seminarų, kuriuos kaip darbo programos dalį tarp Prahos ir Berlyno konferencijų organizavo keletas valstybių narių, aukštojo mokslo institucijų, organizacijų ir studentų, rezultatus. Ministrai toliau svarsto šalių pranešimus, kurie liudija apie padarytą didelę pažangą taikant Bolonijos proceso principus. Pagaliau, jie atsižvelgia į Europos Komisijos ir Europos viršūnių tarybos pranešimus ir pripažįsta jų paramą proceso įgyvendinime.

Ministrai sutinka, kad turi būti užtikrinti glaudesni ryšiai tarp šalies aukštojo mokslo ir mokslinių tyrimų sistemų. Besiplečianti Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvė turės naudos iš sinergijos su Europos mokslo tyrimų erdve ir taip tvirtins Žinių Europos pagrindus. Tikslas - išsaugoti Europos kultūros turtingumą ir kalbinį įvairumą, priklausantį nuo įvairių tradicijų paveldo, stiprinti inovacijų potencialą ir

---

¹ Trends-III Report

socialinę bei ekonominę plėtrą per sustiprintą bendradarbiavimą tarp Europos aukštojo mokslo institucijų.

Ministrai pripažįsta, kad pagrindinį vaidmenį Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės vystyme vaidina aukštojo mokslo institucijos ir studentų organizacijos. Jie atkreipia dėmesį į EUA pranešimą, padarytą po aukštojo mokslo institucijų susitikimo Grace, Europos aukštojo mokslo institucijų asociacijos (EURASHE) ir ESIB - Europos nacionalinių studentų sąjungų pranešimus.

Ministrai sveikina kitų pasaulio regionų susidomėjimą Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės vystymu ir ypač Europos šalių, dar nepriklausančių Bolonijos procesui, taip pat ir specialaus Europos Sąjungos komiteto, Pietų Amerikos ir Karibų jūros regiono bendros aukštojo mokslo erdvės (EULAC) atstovų bei konferencijos svečių dalyvavimą.

Pažanga

Ministrai pritaria įvairioms iniciatyvoms, kurių buvo imtasi po Prahos aukštojo mokslo viršūnių susitikimo, siekti didesnio palyginamumo ir konkurencingumo, daryti aukštojo mokslo sistemas skaidresnes ir stiprinti Europos aukštojo mokslo kokybę tiek instituciniame, tiek nacionaliniame lygmenyje. Jie vertina visų partnerių – aukštojo mokslo institucijų, studentų ir kitų proceso dalyvių bendradarbiavimą ir įsipareigojimus siekiant šių tikslų įgyvendinimo.

Ministrai pabrėžia visų Bolonijos proceso elementų svarbą kuriant Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvę ir akcentuoja, jog būtina sutelkti jėgas instituciniame, nacionaliniame ir Europos lygmenyje. Tačiau tam, kad procesas įgautų tolimesnį pagreitį, jie įsipareigoja derinti prioritetus ateinantiems dvejiems metams. Jie stengsis skatinti efektyvias kokybės užtikrinimo sistemas, artėti prie efektyvaus dviejų pakopų sistemų įgyvendinimo ir tobulinti diplomų ir studijų periodų pripažinimo sistemą.

Kokybės užtikrinimas

Aukštojo mokslo kokybė vaidina pagrindinį vaidmenį kuriant Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvę. Ministrai ir toliau remia kokybės užtikrinimą instituciniu, nacionaliniu ir Europos lygiu. Jie pabrėžia, kad kokybės užtikrinimo kriterijai ir metodologijos turėtų būti kuriamos kartu.

Jie taip pat pabrėžia, kad laikantis institucinės autonomijos principo, pati institucija turėtų būti tiesiogiai atsakinga už aukštojo mokslo kokybės užtikrinimą, o tai padeda pagrindus tikrai akademinės sistemos atskaitomybei šalies kokybės rėmuose.

Todėl, jie sutinka, kad iki 2005 m. nacionalinės kokybės užtikrinimo sistemos turėtų apimti:

- Aiškia susijusių organizacijų ir institucijų atsakomybę.
- Programų ar institucijų vertinimą, įskaitant tiek vidinį, tiek išorinį vertinimą, studentų dalyvavimą ir rezultatų paskelbimą.
- Akreditacijos sistemą, atestaciją ar palyginamąsias procedūras.
- Dalyvavimą tarptautinėje veikloje, bendradarbiavimą ir tinklų kūrimą.

Europos lygmeniu, ministrai kviečia Europos aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo tinklo (ENQA) narius, bendradarbiaujant su EUA, EURASHE (Europos aukštojo mokslo institucijų asociacija) ir ESIB (Europos nacionalinės studentų sąjungomis), sukurti bendras standartų grupes, procedūras ir kokybės užtikrinimo

gaires, ieškoti būdų kaip įtvirtinti adekvačią savitarpio vertinimo sistemą kokybei užtikrinti, ir/ar akreditacijos agentūras ir organizacijas, ir paskelbti rezultatus tolimesniuose Ministrų grupės susitikime 2005 m. Rimtai bus atsižvelgiama į kitus kokybės užtikrinimo asociacijų ir tinklų vertinimus.

Diplomų struktūros: dviejų pagrindinių pakopų sistemos įgyvendinimas

Ministras malonu pastebėti, kad vykdant Bolonijos deklaracijos įsipareigojimus dėl dviejų pakopų sistemos, buvo pradėtas visapusiškas Europos aukštojo mokslo restruktūrizavimas. Visi ministrai įsipareigojo pradėti dviejų pakopų sistemos įgyvendinimą iki 2005 m.

Ministrai pabrėžia, kad yra svarbu užtvirtinti padarytą pažangą, ir gerinti supratimą apie naujas kvalifikacijas ir jų pripažinimą skatinant dialogą su institucijomis ir dialogą tarp institucijų ir darbdavių.

Ministrai skatina šalis nares tobulinti palyginamų ir konkurencingų kvalifikacijų sistemas savo aukštojo mokslo sistemoms, kurios siektų apibrėžti kvalifikacijas darbo krūvio, lygio, mokymosi rezultatų, kompetencijų ir profilio atžvilgiais. Jie taip pat įsipareigoja tobulinti Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės kvalifikacijų sistemą.

Tokiose sistemose, diplomai turėtų turėti skirtingus aiškius rezultatus. Pirmosios ir antrosios pakopos diplomai turėtų būti įvairiai orientuoti ir skirtingų profilių tam, kad atitiktų įvairius individualius, akademinus ir darbo rinkos poreikius. Pirmosios pakopos diplomai turėtų suteikti galimybę, pagal Lisabonos konvenciją dėl diplomų pripažinimo, studijuoti antrosios pakopos programose. Antrosios pakopos diplomai turėtų suteikti galimybę studijuoti doktorantūros studijose.

Ministrai kviečia tolimesnių veiksmų grupę ištirti, ar, ir kaip trumpesnis aukštasis mokslas gali būti susietas su pirmąja kvalifikacijos sistemos pakopa Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvėje.

Ministrai įsipareigoja padaryti aukštąjį mokslą vienodai prieinamą visiems, atsižvelgiant į galimybes, visomis įmanomomis priemonėmis.

Mobilumo skatinimas

Studentų ir dėstytojų bei administracinio personalo mobilumas sudaro Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės plėtros pagrindą. Ministrai pabrėžia jos svarbą akademinėi, kultūrinei, taip pat politikos, socialinei ir ekonomikos sferoms. Ministras malonu pripažinti, kad nuo jų paskutiniojo susitikimo, mobilumas, prie kurio daug prisidėjo ir Europos Sąjungos programos, suintensyvėjo ir sutinka imtis būtinų priemonių kokybei ir studentų mobilumo rodikliams gerinti.

Jie dar kartą patvirtina savo ketinimus stengtis pašalinti visas mobilumo kliūtis Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvėje. Siekiant skatinti studentų mobilumą, ministrai imsis reikiamų veiksmų tam, kad būtų įgyvendinta lankstesnė nacionalinių paskolų ir stipendijų sistema.

Kreditų sistemos sukūrimas

Ministrai akcentuoja Europos kreditų įskaitymo sistemą (ECTS), kuri palengvina studentų mobilumą ir tarptautinių studijų programų kūrimą. Jie pastebi,

kad ECTS vis labiau ir labiau tampa bendru nacionalinių kreditų sistemų pagrindu. Jie skatina tolimesnę pažangą, siekiant, kad ECTS taptų ne tik įskaitymo, bet ir kaupimo sistema, kuri būtų nuolat taikoma besiplečiančioje Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvėje.

Diplomų pripažinimas: aiškių ir lengvai palyginamų diplomų sistemos sukūrimas

Ministrai pabrėžia Lisabonos konvencijos dėl diplomų pripažinimo svarbą, kurią turėtų ratifikuoti visos Bolonijos procese dalyvaujančios šalys, ir kviečia ENIC (Europos akademinio pripažinimo ir mobilumo nacionalinių informacinių centrų tinklą) ir NARIC (Nacionalinio akademinio pripažinimo informacinį tinklą) kartu su kompetentingomis nacionalinėmis institucijomis prisidėti prie konvencijos įgyvendinimo.

Jie išskėlė tikslą, kad kiekvienas studentas, baigiantis studijas nuo 2005 metų turi iš karto ir nemokamai gauti diplomo priedėlį. Jis turi būti išduodamas plačiai Europoje paplitusia kalba.

Jie kreipiasi į institucijas ir darbdavius, kad pastarieji naudotų diplomų priedėlius, tam kad būtų pasinaudota patobulintos aukštojo mokslo diplomų sistemos skaidrumu ir lankstumu, paskatintas įsidarbinimo procesas ir palengvintas akademinis pripažinimas tolimesnėse studijose.

Aukštojo mokslo institucijos ir studentai

Ministrai sveikina aukštojo mokslo institucijų ir studentų įsipareigojimą Bolonijos procese ir pripažįsta, kad tik aktyvus visų partnerių dalyvavimas užtikrins jo ilgalaikę sėkmę.

Suprasdami, kaip stiprios institucijos gali prisidėti prie ekonominio ir socialinio vystymosi, ministrai sutinka, kad institucijoms būtų suteikta teisė priimti sprendimus dėl savo vidinės organizacijos ir administracijos. Ministrai skatina institucijas užtikrinti, kad reformos būtų pilnai integruotos į pagrindines institucijų funkcijas ir procesus.

Ministrai pabrėžia konstruktyvų studentų dalyvavimą Bolonijos procese ir akcentuoja būtinybę nuolat ir nuo pat pradžių įtraukti studentus į tolimesnius veiksmus.

Studentai yra tikri aukštojo mokslo valdymo partneriai. Ministrai pastebėjo, kad nacionalinės teisinės priemonės, užtikrinančios studentų dalyvavimą, jau veikia Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvėje. Jie taip pat skatina institucijas ir studentų organizacijas nustatyti būdus, kurie padidintų studentų įsitraukimą į aukštojo mokslo valdymą.

Ministrai pabrėžia tinkamų studijų ir gyvenimo sąlygų studentams užtikrinimo būtinybę tam, kad jie galėtų sėkmingai užbaigti savo studijas per tinkamą laikotarpį be kliūčių, susijusių su jų socialinėmis ir ekonominėmis sąlygomis. Jie taip pat pabrėžia, kad reikalingi palyginami duomenys apie socialinę ir ekonominę studentų situaciją.

Europos dimensijos skatinimas aukštajame moksle

Ministrai pastebėjo, kad po jų paskatinimo Prahėje yra kuriami papildomi moduliai, kursai ir studijų programos su europiniu turiniu, orientacija ar organizacija.

Jie pastebėjo, kad įvairiuose Europos šalyse aukštojo mokslo institucijos ėmėsi iniciatyvos sutelkti akademinis išteklius ir kultūrinės tradicijas tam, kad būtų skatinamas integruotų studijų programų ir jungtinių studijų programų kūrimas pirmojoje, antrojoje ir trečiojoje pakopose.

Taip pat jie akcentuoja būtinybę užtikrinti atitinkamą studijų laikotarpį užsienyje jungtinėse studijų programose, bei priemonės kalbinei įvairovei ir kalbų mokymuisi tam, kad studentai galėtų įgyvendinti visas Europos identiteto, pilietybės ir įdarbinimo galimybes.

Ministrai sutinka nacionaliniu lygiu inicijuoti teisinių kliūčių panaikinimą mokslo programų kūrimui ir pripažinimui, aktyviai remti jungtinių studijų programų kūrimą ir atitinkamą kokybės užtikrinimą.

Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės patrauklumo skatinimas

Ministrai sutinka, kad Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės patrauklumas ir atvirumas turi būti stiprinami. Jie pasiruošę kurti stipendijų programas studentams iš trečių šalių.

Ministrai skelbia, kad tarptautiniai mainai aukštajame moksle turėtų būti administruojami remiantis akademinė lygybe ir akademinėmis vertybėmis ir tuo tikslu sutinka dirbti visose reikiamuose forumuose. Esant atitinkamoms aplinkybėms tokie forumai turėtų įtraukti socialinius ir ekonominius partnerius.

Jie skatina bendradarbiavimą su kitais pasaulio regionais, kviečiant atstovus iš kitų regionų į Bolonijos seminarus ir konferencijas.

Mokymasis visą gyvenimą

Ministrai pabrėžia aukštojo mokslo indėlio svarbą įgyvendinant mokymąsi visą gyvenimą. Jie imsis priemonių harmonizuoti nacionalines politikas tam, kad būtų įgyvendintas šis tikslas ir ragina aukštojo mokslo institucijas praplėsti mokymosi visą gyvenimą galimybes aukštojo mokslo studijų lygmenyje ir pripažinti ankstesnę išsilavinimą. Jie pabrėžia, kad tokie veiksmai turėtų būti aukštojo mokslo veiklos dalimi.

Ministrai skatina tuos, kurie dirba su Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės kvalifikacijų sistema apimti platų spektrą lanksčių mokymosi būdų, galimybių ir technikų ir atitinkamai naudoti ECTS kreditų sistemą.

Jie pabrėžia būtinybę pagerinti galimybes visiems piliečiams, atsižvelgiant į jų siekius ir galimybes, mokytis visą gyvenimą aukštojo mokslo rėmuose.

Papildomi veiksmai

Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvė ir Europos mokslinių tyrimų erdvė – du pagrindiniai žinių visuomenės ramsčiai

Suvokdami būtinybę sutvirtinti ryšius tarp Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės (EHEA) ir Europos mokslinių tyrimų erdvės (ERA) Žinių Europoje ir pripažindami mokslinių tyrimų kaip struktūrinės aukštojo mokslo dalies svarbą, Ministrai mano, kad Bolonijos procese prie šiuo metu pagrindines pozicijas užimančių dviejų pagrindinių aukštojo mokslo pakopų būtų verta prijungti ir trečiąją – doktorantūrą. Jie pabrėžia mokslinių tyrimų, jų apmokymų svarbą ir paramą tarpdisciplininiam mokymo dalykams palaikant ir tobulinant aukštojo mokslo kokybę. Ministrai kviečia didinti mobilumą doktorantūroje ir tolimesnių studijų lygyje bei ragina institucijas bendradarbiauti doktorantūros studijų ir jaunųjų mokslininkų lavinimo srityse.

Ministrai sutelks visas pastangas glaudžiai ir efektyviai Europos aukštojo mokslo institucijų partnerystei. Todėl ministrai kviečia aukštojo mokslo institucijas didinti mokslinių tyrimų vaidmenį ir jų pritaikymą technologinėje, socialinėje ir kultūrinėje evoliucijoje bei atitinkamą visuomenės poreikiams.

Ministrai supranta, kad siekiant šių tikslų aukštojo mokslo institucijos negali įveikti tam tikrų kliūčių savarankiškai. Tam reikalinga tvirta parama, įskaitant ir finansinę, bei Europos institucijų ir nacionalinių vyriausybių atitinkami sprendimai.

Pagaliau, ministrai konstatuoja, kad turi būti remiami doktorantūros studijų tinklai, kurie skatintų profesionalumą ir taptų Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės skiriamuoju ženklu.

Įvertinimas

Atsižvelgiant į tikslus, numatytus įgyvendinti iki 2010 metų, tikimasi, kad bus imtasi priemonių įvertinti Bolonijos procese pasiektą progresą. Vertinimo pratybos suteiktą realią informaciją, kaip iš tiesų vyksta progresas, ir leistų numatyti ir pritaikyti teisingas priemones.

Ministrai įpareigoja Tolimesnės veiklos grupę suorganizuoti vertinimo procesą iki 2005 metų, paruošti detalią ataskaitą apie artimiausiems dvejiems metams numatytų priemonių įgyvendinimą dėl:

- kokybės užtikrinimo,
- dviejų pakopų sistemos,
- studijų trukmės nustatymas ir diplomų pripažinimas.

Be to, dalyvaujančios šalys bus pasiruošusios suteikti informaciją, reikalingą moksliniams tyrimams, susijusiems su Bolonijos proceso uždaviniais. Priėjimas prie vykdomų tyrimų duomenų bazių ir tyrimų rezultatų bus palengvintas.

Tolimesnės priemonės

Nauji nariai

Ministrai mano, esant būtina į Prahos komunikatą įtraukti straipsnį dėl narystės paraiškų:

Šalys, dalyvaujančios Europos kultūros konvencijoje, galės tapti Europos aukštojo mokslo ir studijų erdvės narėmis, jei jos sieks įgyvendinti Bolonijos deklaracijos tikslus savo nacionalinėse aukštojo mokslo sistemose. Jų paraiškose turėtų atsispindėti informacija, kaip jos įgyvendins deklaracijos principus ir tikslus.

Ministrai nutaria patenkinti Albanijos, Andoros, Bosnijos-Hercogovinos, Šventojo Sosto, Rusijos, Serbijos, Juodkalnijos, Makedonijos prašymus dėl narystės ir sveikina naujas valstybes nares su deklaracijos pasirašymu jau 40 Europos valstybėse.

Ministrai pripažįsta, kad Bolonijos deklaracijos pasirašymas reiškia esminius pasikeitimus ir reformas visoms pasirašiusioms šalims. Jie sutinka paremti naujai įstojusias šalis šių pasikeitimų metu, suartindami jas per diskusijas ir kita pagalba, numatyta Bolonijos deklaracijoje.

Tolimesnės veiklos grupės struktūra

Ministrai paveda Tolimesnės veiklos grupei Komunikate numatytų klausimų įgyvendinimą, visapusišką Bolonijos deklaracijos vykdymo valdymą ir pasiruošimą kitam Ministrų susitikimui. Tolimesnės veiklos grupė bus sudaryta iš visų Bolonijos deklaracijos narių ir Europos komisijos bei Europos Tarybos, EUA, EURASHE, ESIB ir UNESCO/CEPES kaip narių konsultantų. Ši grupė posėdžiaus ne mažiau kaip du kartus per metus. Jai pirmininkaus ES pirmininkas, vicepirmininko pareigas eis šalies, kurioje numatyta kita Ministrų Konferencija, atstovas.

Taryba, vadovaujama ES pirmininko, prižiūrės darbą tarp grupės susitikimų. Tarybą sudarys pirmininkas, kita priimanti šalis kaip vicepirmininkas, ankstesnis ir vėlesnis ES pirmininkai, Tolimesnės veiklos grupės paskirtos trys dalyvaujančios valstybės, Europos Komisija ir nariai konsultantai – Europos taryba, EUA, EURASHE ir ESIB. Grupė kaip ir Taryba gali sušaukti darbo grupes, kai tik mano tai esant reikalinga.

Tolimesnį darbą kuruos Sekretoriatas, kurį aprūpins priimanti valstybė, kurioje vyks kita Ministrų Konferencija.

Pirmame susitikime po Berlyno konferencijos Tolimesnių veiksmų grupė turi konkretizuoti Tarybos pareigas ir Sekretoriato užduotis.

Darbo programa 2003-2005 m.

Ministrai Tolimesnės veiklos grupės prašo koordinuoti Komunikate numatytų veiksmų ir temų dėl Bolonijos deklaracijos progreso įgyvendinimą ir pateikti apie tai ataskaitą kitame Ministrų susitikime 2005 metais.

Kita konferencija

Ministrai nusprendė, kad kita konferencija įvyks Bergene (Norvegija) 2005 metų gegužės mėnesį.